

Vurdering av troverdighet

En teoretisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Politihøgskolen

2019

Kandidatnummer: 66

Antall ord: 6245

0.0 Oppsummering

Alle avgjørelser i rettssystemet fattes gjennom menneskelig beslutninger. Samtidig skal all etterforskning og rettergang være mest mulig objektiv. Det viser seg at idealet om en nøytral og upartisk straffesaksgang byr på utfordringer, når det gjelder menneskets kognitive tankegang, som gjør at vi tar erfaringsbaserte «snarveier» for å tolke det som er rundt oss. Et nokså vanlig psykologisk fenomen er bekreftelsesfellen, som anses av spesialister innen vitnepsykologi å være den største underliggende trusselen mot rettssikkerheten. Det viser seg at styrken av å få sin teori bekreftet er så mektig, at man ikke klarer å gi slipp på den selv etter at teorien er bevist uriktig. Måten politiet driver etterforskning og foretar avhør på kan ha innvirkning på hvordan man forklarer seg og fremstår, både i avhør og i retten. Det kan til og med gjøre at man tror man husker noe som aldri har skjedd. Når mistenktes, siktedes eller tiltaltes grad av troverdighet skal bedømmes blir personen (ubevisst) underlagt en sårbar posisjon. Vurderinger av troverdighet på bakgrunn av vitnets fremtreden er upålitelige, uavhengig av hvem som vurderer. Politiet og rettsaktører er opplært og forpliktet til å foreta objektive vurderinger. Allikevel begås det alvorlige justisfeil. I disse tilfellene rettes ofte kritikken mot subjektive og tilsynelatende vilkårlige bedømmelser, enten på systemnivå eller mot enkeltpersoner. Den generelle oppfatning er at det norske rettssystemet er sikret mot slike fallgruver.

Vi alle uttrykker, beveger og kler oss ulikt. Hvordan man oppfattes har betydning for hvorvidt man anses som troverdig. Noen kan prate tydelig og selvsikkert. Det er ofte personer som virker sikre på hva de har opplevd som oppfattes som presise og troverdige. Andre kan ha vanskeligheter med å huske ting, eller har et svakere ordforråd. Et skråsikkert vitne er ikke nødvendigvis et troverdig vitne. Og et troverdig vitne er ikke nødvendigvis pålitelig. I tillegg påvirkes juridiske vurderinger av emosjonelle uttrykk. Spørsmålet om troverdighet er særlig aktuelt i saker hvor forklaringer står mot hverandre og hvor det er mangel på tekniske bevis. Utfordringer ved troverdighetsvurderinger er vesentlig å ha kunnskap om for alle som driver med straffesaksbehandling. Det har seg slik at holdepunkter ved vitnets fremtreden som brukes for å vurdere troverdighet ikke har noen sammenheng med faktisk troverdighet. Det ligger ikke i vår natur, heller ikke for etterforskere eller dommere, å ta rettferdige eller objektive vurderinger av andre.

Innholdsfortegnelse

1.0	Innledning	3
1.1	<i>Problemstilling</i>	4
1.2	<i>Avgrensing og begrepsavklaring</i>	4
1.2.1	Etterforskning	5
1.2.2	Avhør	5
1.2.3	Mistenkte/siktede	5
1.2.4	Objektivitet	6
1.2.5	Troverdighet	7
2.0	Metode.....	8
2.1	<i>Teoretisk metode.....</i>	8
2.2	<i>Kildesøk.....</i>	8
2.3	<i>Forforståelse</i>	10
3.0	Teori og drøfting	11
3.1	<i>Hukommelse som påvirkningsfaktor til troverdighet.....</i>	11
3.1.1	Fetteren til Birgitte.....	11
3.2	<i>Feilkilder som påvirkningsfaktor til troverdighet.....</i>	12
3.2.1	Tunnelsyn og bekreftelsesfeller	13
3.2.2	Styrken av bekreftelsen.....	14
3.2.3	Kunnskap om feilkilder som påvirkningsfaktor til troverdighet	14
3.3	<i>Fremtoning og stereotypier</i>	16
3.3.1	Utseende som påvirkningsfaktor til troverdighet.....	16
3.3.2	Emosjoner som påvirkningsfaktor til troverdighet.....	17
4.0	Avslutning	18
5.0	Litteraturliste	19
5.1	<i>Tillegglitteratur.....</i>	21
6.0	Selvvalgt pensum.....	22

1.0 Innledning

«I en sak som Orderud-saken, hvor det ikke er veldig mange tekniske bevis, er det vesentlig hvordan man vurderer troverdigheten i forklaringene. Men troverdighet er ikke tilstrekkelig for domfellelse. Å vurdere den ene som mer troverdig enn den andre vil bare si at det er mer sannsynlig at den ene forklaringen er riktig. Beviskravet er langt strengere enn det» (Solheim, 2018, 55:20-55:40).

Dette uttalte Frode Sulland, tidligere forsvarer for Veronica Orderud, i dokumentarserien «Gåten Orderud» på NRK. Etter bølgen av true-crime serier på TV og podkast har spesielt to saker fått økt oppmerksomhet i media internasjonalt, nemlig drapet på Birgitte Tengs på Karmøy og trippeldrapene på Orderud gård i Sørumsund i Akershus. Sakene er opprinnelig fra 90-tallet og fortalt gjennom dokumentarserier på TV og podkast. Til felles har de fem tiltalte å bli idømt fengselsstraff på bakgrunn av forklaringer, men uten noen tekniske bevis som kan knytte de til handlingene. Birgitte Tengs' fetter ble frifunnet etter å ha anket dommen på 14 års fengsel, men dømt til å betale erstatning til de pårørende. I Orderud-saken ble fire personer dømt for medvirkning til drap, med fengselsdommer på henholdsvis 16-21 år.

Spesielt ble Orderud-saken et spørsmål om hvem som fremstod som troverdig i retten, da de siktede hadde ulike historier om hverandres bevegelser. I Karmøy-saken fikk politiet kritikk for å ha brukt manipulerende teknikker i avhørene av fetteren, som tilstod drapet. Tilståelsen har i ettertid blitt erklært falsk av flere forskere og spesialister på området. Spørsmålet om vurdering av troverdighet dukker spesielt opp i straffesaker hvor det er mangel på fysiske bevis utover forklaringene (Bjerknes & Johansen, 2013, s. 215).

Politiets håndtering av Birgitte Tengs sin fetter har vært en del av inspirasjonen til oppgavens tema. Med objektivitetsvilkåret som fundament og rettesnor i norsk politi og påtalemyndighet er det interessant hva som legges vekt på i en troverdighetsvurdering. Hva gjør at en person fremstår som mer troverdig enn andre? Når justisfeil begås er det ofte helt grunnleggende metoder i etterforskning som har bristet og det mest alvorlige utfallet er når noen blir uskyldig dømt. Tunnelsyn og bekreftelsesfellen blir trukket frem som kognitive utfordringer ved menneskets evne til å ta objektive avgjørelser. Det viser seg at troverdighetsvurderinger blir aktuelle når etterforskningen står fast og en løsning søkes (Rachlew, 2009, s. 21).

Under praksisåret på politihøgskolen fikk jeg selv oppleve hvor krevende et avhør kan være. Jeg tok meg selv i å være forutbestemt og til tider lite nysgjerrig. Fordi jeg hadde en formening om hva som mest sannsynlig måtte ha skjedd handlet jeg ofte deretter. En vårdag i fjor fikk studentene på politistasjonen bli med en av politiadvokatene i tingretten for å se gjennomføringen av en rettsak. Mistenkte var ikke tilstede, men fornærmede var blant de som forklarte seg for dommerne. Under pausen kom aktor bort til oss og fortalte at fornærmede virket nokså troverdig. At hun gjorde god figur ved måten hun snakket på. Jeg var enig. Ikke bare var hun veltalende, men også pent antrukket.

Historien illustrerer noen av de styrende psykologiske faktorene hos mennesker som kan utfordre rettssikkerheten. På denne måten kan oppgaven anses som et ønske overfor meg selv og en oppfordring til alle i politietaten og rettsorganet om å være med på å fremme og sikre kvalitet i etterforskningsarbeid fremover.

1.1 Problemstilling

Jeg har valgt å belyse oppgaven rundt følgende problemstilling:

I lys av objektivitetskravet; hvordan kan politiet og rettsvesen påvirkes ved vurdering av troverdighet?

1.2 Avgrensing og begrepsavklaring

Bacheloroppgavens begrensede omfang gjør det nødvendig å avklare hvilke rammer problemstillingen vil drøftes innenfor. Begrep av betydning for oppgaven som gir rom for tolkning anses som nødvendig å avklare på forhånd. Dette vil gjøre selve lesingen enklere, samtidig som misforståelser underveis kan forhindres. Som forfatter vil avklaringer kunne gi et bedre utgangspunkt til utforskning og drøfting. Begrepet troverdighet beskrives ut ifra ulike perspektiver om hvilke påvirkningskrefter en mistenkt kan utsettes for under avhør og i retten. I tillegg kan vitnets fremtoning og utseende ha noe å si for troverdighetsvurderingen.

Oppgavens hoveddel består av teori og drøfting om hvordan troverdighetsvurderinger (ikke) lar seg kombinere med objektivitetsprinsippet, og hvilke påvirkningskrefter som politiet og rettsaktører bør kjenne til. Avslutningsvis vil oppgaven gi et mer konkret svar på problemstillingen, basert på teoriene som er brukt i hoveddelen.

1.2.1 Etterforskning

Etter straffeprosessloven skal etterforskning foretas av politiet når det som følger av anmeldelse eller andre omstendigheter foreligger rimelig grunn til å undersøke om det har skjedd et straffbart forhold som forfølges av det offentlige (1981, §§ 224 og 225). Politiet får ofte tidlig kontakt med de ulike partene i saken og kan skaffe seg et mer detaljert og virkelighetsnært bilde av hendelsen. Etterforskernes vurderinger av de involverte kan spille en rolle for hvordan vitnet forklarer seg, og hvordan vitnet senere blir vurdert. Politiet skal belyse saken slik at påtalemyndigheten kan ta en beslutning. Det er vanlig å skille mellom taktisk og teknisk etterforskning. Åstedsundersøkelse, biologisk sporsikring og analyser av fysiske spor blir gjerne foretatt av en kriminaltekniker. De taktiske etterforskerne samler og analyserer språklige bevis (for eksempel avhør) og har som oppgave å sette sammen brikkene i puslespillet (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 56).

1.2.2 Avhør

Avhør brukes i alle straffesaker og er den eneste av politiets innsamlingsmetoder som er lovfestet. Sammen med pålitelighet er troverdighet et sentralt element innen avhør. Avhør anses som den viktigste metoden i etterforskning for å få informasjon som tanker og opplevelser fra vitner eller involverte parter i en sak (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 28). Et avhør skiller fra «den vanlige samtalen» ved at avhørte, avhengig av status, opplyses om sine rettigheter og plikter. Rettighetene kan variere ut ifra hva saken gjelder og avhørtes status. Et avhør er ikke en vanlig dialog, men utføres etter en formålsbestemt metodikk hvor avhører skal samle inn relevant og pålitelig informasjon. For noen vitner kan det stå mye på spill som involvert i en straffesak. Avhører må tilrettelegge for god kommunikasjon for å skape tillit og samle inn kontrollerbare opplysninger. Det er avgjørende at den som foretar avhøret har formell kompetanse, forståelse for egen rolle og profesjonsetiske verdier.

1.2.3 Mistenkte/siktete

Utgangspunktet for oppgaven er at den som vurderes har status som mistenkt eller siktet. Det finnes ingen definisjon i lovverket for når en person er mistenkt, men det avgjørende er om det foreligger opplysninger i saken som gjør at etterforskningen retter seg mot en mulig gjerningsperson. Overgangen fra formell status som mistenkt til siktet må besluttes av påtalemyndigheten. Denne erklæringen tilsier normalt sett at politi og påtalemyndighet mener at de har et klart grunnlag for mistanken (Fredriksen, 2018, s. 55-56). Tiltaltes forklaring i

retten har alltid blitt vurdert som et av de viktigste leddene i det samlede bevisbildet (Lie, 2015, s. 52). Imidlertid viser det seg at troverdighetsvurderinger slår sterkest ut i direkte møte med mennesker, slik bevisføringen foregår i retten gjennom det som kalles bevisumiddelbarhetsprinsippet (Melinder, 2015, s. 485). Det som skiller seg ut i avhør av en mistenkt eller siktet er at vedkommende, og dennes nære familie, ikke har forklaringsplikt for politiet eller retten (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 29). Et avhør skal ikke drives av personens status i saken, men ha det overordnede formål om å skaffe pålitelig og detaljert informasjon, slik at forholdet som etterforskes får en optimal løsning (Rachlew & Fahsing, 2015, s. 244). Det at mistenkte ikke ønsker å forklare seg skal ikke svekke personens troverdighet. Er mistenkte villig til å avgi forklaring oppfordres personen til å forklare seg sannferdig (Påtaleinstruksen, 1985, §§ 8-1 og 8-2). En mistenkt er ikke forpliktet gjennom straffeansvar til å si den fulle sannhet, slik et vitne er. Det som derimot er straffbart er den bevisste uriktige anklagen mot noen for en handling de ikke har gjort, i den hensikt å pådra noen siktelse eller domfellelse, jf. straffeloven (2005) § 222.

1.2.4 Objektivitet

Kravet til objektivitet er nedfelt både i internasjonale konvensjoner og i norsk lov. Som en overordnet regel finner vi objektivitetskravet i EMK artikkel 6 under «retten til rettferdig rettergang», som en grunnleggende verdi for menneskers sikkerhet. I andre ledd omhandles det som kalles uskyldspresumpsjonen, som vil si at mistenkte skal anses som uskyldig frem til det motsatte er bevist. Videre føringer om objektivitetskravet står i strpl. §§ 226 tredje ledd og 55 fjerde ledd. Dette innebærer at saksbehandling skal være faglig innrettet og ikke styrt av egeninteresse. Det handler om å være upartisk og nøytral. For å forstå prinsippet om objektivitet er det viktig å se denne fra to sider. For det første skal den fungere som et vern for mistenkte. For det andre forutsetter den at etterforskningen er pålitelig nok til å danne grunnlaget for riktige avgjørelser og dermed rettferdig utfall etter loven. Innholdet i objektivitetskravet er en ufravikelig rettsgaranti (Kvalitetsrundskriv, 2018, s. 21-22).

Man kan si at det motsatte av det å være objektiv er å være subjektiv. Det å være subjektiv vil si å handle ut ifra egne synspunkter, erfaringer og preferanser. Dette påvirker hvordan vi oppfatter ting rundt oss. Bjerknes & Fahsing hevder at kognitive forenklingsstrategier er den største utfordringen som etterforsker og at ingen er født med egenskapen til å etterforske på en objektiv måte (s. 91). I lys av verdiene bak uskyldspresumpsjonen er politiets oppgave i en etterforskning kun å undersøke. Ikke å tro, mene eller nødvendigvis vite alt (Rachlew&

Fahsing, 2015, s.239). Begrepet objektivitet i oppgaven må ses i sammenheng med hvordan vårt kognitive apparat fungerer og hvordan dette kan utfordre en saklig tankegang. Det være seg en etterforsker under avhør eller en fagdommer i rettsalen.

1.2.5 Troverdighet

Begrepet troverdighet kan defineres som et individs evne til å fremstå som sannferdig (Bjerknes & Johansen, 2013, s. 164). Magnussen forklarer det slik at «troverdighet handler om person, mens pålitelighet handler om forklaring» (Magnussen, 2017, s.14). Å bli ansett som troverdig er ikke en egenskap eller personlighetstrekk. Hvem som fremstår som troverdig styres av inntrykket personen gir, gjennom deres vesen og atferd. Fremtreden og faktisk troverdighet har ikke nødvendigvis noen sammenheng. For å forklare begrepet retter Melinder (2015) blikket mot den som vurderer: væremåten til vitnet som blir undergitt en troverdighetsvurdering, påvirker den som skal vurdere (s. 485). Hvem som fremstår som troverdig styres av inntrykkene vi får fra en person, gjennom deres utseende og atferd. Troverdighet blir ofte forvekslet med ordet sannhet. Det finnes ingen konkret fremgangsmåte for å kunne bedømme grad av sannhet eller oppriktighet hos noen, hverken under etterforskning eller i en rettsal. Derimot finnes det mange påstander om kroppsspråk og atferd som angivelig avslører løgn. Dette er kun myter (Rachlew & Fahsing, 2015, s. 250). Oppriktighet eller ærlighet er heller ingen garanti for at en forklaring er riktig. Personen kan forklare seg i vel mening, men allikevel huske feil.

2.0 Metode

Det første å ta stilling til før skrivingen begynner er hvilken metode man vil bruke for å besvare oppgaven. Politihøgskolen gir valget mellom å skrive en teoretisk, juridisk eller empirisk oppgave, eller et essay. Jeg bestemte meg tidlig for å skrive en teoretisk oppgave. En teoretisk oppgave handler om å samle inn allerede etablert litteratur- og forskningsmateriale for å svare på problemstillingen. Å anvende eksisterende teori innen vitne- og rettspsykologi vil være mer hensiktsmessig for utformingen av bacheloroppgaven fremfor å forske selv. Først og fremst ønsker jeg å skape innsikt i hva som kan være påvirkningsfaktorer for troverdighetsvurderinger. Dersom jeg allerede hadde hatt kunnskapen og forståelsen som jeg gjennom oppgaven forsøker å tilegne meg, ville empirisk tilnærming vært et naturlig valg. Vitenskapelig fakta er en forutsetning for å kunne drøfte saklig og objektivt. Oppgavens problemstilling kan være et interessant objekt for en kvalitativ forskningsstudie, som kan underbygge eller sette spørsmålsteget ved dagens foreliggende teori. En del av målet med oppgavens metodevalg er å potensielt legge grunnlaget for videre studier.

2.1 Teoretisk metode

M. Thomassen, gjengitt i Dalland (2017), forklarer teori som en «abstrakt forenkling av virkeligheten» og sier videre at teori beskriver og begrunner regelmessige sammenhenger mellom fenomener, som skal gi et generelt grunnlag til å forklare eller øke forståelsen av disse (s. 224).

Johannessen, Tufte & Christoffersen (2011) hevder at teori har mange bruksområder og er av stor betydning i forskning. Metode betyr å følge en bestemt vei mot et mål (s. 29). Empirisk forskning handler mye om å samle inn, analysere og tolke data som kan forklare samfunnsvitenskapelige fenomener, såkalt induktiv metode. Motsatt strategi, fra teori til empiri, kalles deduktiv metode (s. 51). Teoretiske tekster baserer seg på analysert natur- og samfunnsvitenskapelig forskning. Disse kildene er min forskningsdata som brukes til å forme oppgaven, ved å drøfte og tolke materialet med utgangspunkt i oppgavens problemstilling.

2.2 Kildesøk

Materialet som er samlet inn er ikke tilfeldig og jeg har brukt tid på å søke etter relevante kilder og planlegge oppgavens oppbygning. Kildekritikk innebærer å vurdere litteraturen man har funnet opp imot oppgavens problemstilling, men også å være kritisk til kvaliteten ved

kilden. Hvorvidt en kilde er relevant for en tekst avhenger av om den kan brukes til å beskrive eller si noe om fenomenet man vil utforske (Dalland, O. 2017, s. 96). Derfor har mye tid gått til forarbeidene ved å lese meg frem og vurdere hvilke kilder som kan bidra til det jeg ønsker å finne ut av.

Etter 1990-årene økte fokuset og forskningen rundt avhørsmetodikk betydelig (Riksadvokatens arbeidsgruppe, 2013, s. 7). Etter årtusenskiftet kan vi se en utvikling i norsk bevisteori og en økt interesse rundt vitnepsykologi. Mangfoldet som finnes av teori på disse områdene er derfor langt bredere enn tidligere (Kolflaath & Strandberg, 2015, s. 43). Rundt samme tid dukket vitnepsykologiske spørsmål opp innenfor strafferett og avhørsmetode (Magnussen, 2017, s. 41). Dette er moderne vitenskapsteori som vil være med på å forklare de psykologiske faktorene som kan virke styrende i en etterforskningsprosess. Å lese avhandlinger og artikler på samme fagfelt har også gjort meg oppmerksom på kilder brukt i andres studier.

Politihøgskolen stiller strenge krav til hva slags kildemateriale som kan benyttes. Jeg har hovedsakelig brukt Politihøgskolens digitale bibliotek, ORIA, for å finne kilder knyttet opp mot politifaget. I tillegg har jeg søkt i Universitetsbibliotekets database for å finne aktuelle bøker, artikler og tidsskrifter. Det finnes mange pålitelige kilder om troverdighet og vitnepsykologi. Underveis i planleggingen har min veileder også bidratt med faglitterære tips. Utfordringen har snarere vært å finne litteratur som kan knyttes til spørsmålet som oppgaven stiller – blant alt materiale jeg fant. Noen av søkeordene ga mer presise treff ved å sette de sammen på ulike måter. Jeg har også søkt på ordene hver for seg og på engelsk.

Dette er et knippe av ordene jeg har søkt på for å finne aktuell teori:

- Troverdighet og pålitelighet
- Vurdering troverdighet
- Objektivitet
- Falsk tilståelse
- Hukommelse vitne
- Avhør

2.3 Forforståelse

Forforståelse kan beskrives som en antakelse basert på tidligere erfaring om objekter eller situasjoner. Det er en oppfatning som blir overført til det som skal tolkes. Forforståelse kan legge føringer for fordommer, som beskriver når en person tolkes på bakgrunn av egne opplevelser og oppfatninger (Olsvik, 2014, s. 113). Selv sitter jeg med inntrykket av at politiet har en langt større påvirkningskraft enn det som blir vektlagt i det praktiske liv. Politiets tilstedeværelse alene kan ha en innvirkning på avhørtes fremtreden. Spesielt i en avhørssituasjon, som er preget av en skjevhet i maktforholdet mellom partene; med politiet som makthaver og håndhever av loven på en side og en mistenkt som risikerer fengselsstraff på den andre. Når avhør nærmest står på dagsordenen for en etterforsker kan det være enkelt å glemme hvilken effekt den sosiale konteksten kan oppleves for avhørte, og kanskje i større grad for en mistenkt eller siktet. Dette mener jeg er relevant fordi det handler om hvor lite som eventuelt skal til for å påvirke, og hvilken styrke som kan ligge i politiets blotte tilstedeværelse.

3.0 Teori og drøfting

3.1 Hukommelse som påvirkningsfaktor til troverdighet

I etterforskning snakker vi om kognitiv psykologi. Denne delen av psykologien handler om menneskets informasjonsprosesser: hvordan vi innhenter, behandler og bruker informasjon. Likeså omhandler kognisjon hvordan informasjon lagres, gjenhentes og påvirkes. Ingen mennesker oppfatter eller tolker sine omgivelser likt (Bjerknes & Johansen, 2013, s. 164). For å forstå hva som kan forventes av vitners hukommelse må vi vite hvordan minner skapes og hvordan de kan bli påvirket. Det viser seg at vi ofte husker feil og forveksler kilden til et minne. Slike såkalte feilattribusjoner kan ha innvirkning vår hukommelse. Hva et vitne fanger opp av en hendelse avhenger av deres erfaringer og hva som anses som meningsfylt. Observasjoner kan mistolkes eller feiltolkes (Kolflaath og Strandberg, 2015, s. 54).

Det er vanskelig å skulle gjengi en opplevelse nøyaktig slik den var (Melinder, 2015, s. 496). Hendelser som ikke er knyttet til spesielle situasjoner eller sterke følelser legges ikke automatisk i minnet. Dette mener Magnussen (2017) kan være en utfordring under avhør eller i retten fordi vitners kognitive kapasitet blir satt på prøve under forhold som hjernen ikke er designet for (s. 42). En typisk situasjon kan være personer som har relevante vitneopplysninger i en sak, uten å vite det selv. Usikkerhet fremtreden kan ha innvirkning på vedkommendes inntrykk. Videre skriver Magnussen at hukommelse kan beskrives som lagring av erfaringer gjennom kognitive systemer. Det episodiske minnet er en del av delt eksplisitte minnet, som gjør at erfaringer bevisst kan gjenkalles og gjenfortelles, og det er denne delen vitnepsykologien handler om (s. 45). Kunnskap om den menneskelige persepsjon og vitnets begrensede fremstillingsevne er avgjørende for å kunne vurdere troverdighet eller graden av sannhet i en vitneforklaring (Kolflaath og Strandberg, 2015, s. 55).

3.1.1 Fetteren til Birgitte

Innledningsvis i oppgaven ble fetteren til Birgitte Tengs trukket frem. 17 år gamle Birgitte ble funnet drept like ved sitt hjem på Karmøy natt til 6. mai i 1995. Politiet avhørte flere tusen vitner og undersøkte tekniske spor, men de kom ingen vei. Navnet til Birgittes fetter ble tidlig ringet rundt i etterforskningen. Han ble først siktet for drapet to år senere, men hevdet sin uskyld. Etter uker i isolasjon og flere timer i avhør om dagen tilstod fetteren å stå bak drapet, selv om han ikke husket noe fra den angivelige hendelsen. Etter hvert valgte fetteren å trekke tilståelsen. Under rettssaken i tingretten fikk fetteren spørsmål av aktor om hvorfor det tok så

lang tid før han ombestemte seg. Svaret var at han på et tidspunkt ikke visste hva han skulle tro. Han trodde at han kunne stole på sin egen hjerne, men fikk beskjed av politiet at «nei, den bedrar deg». Noen ganger følte han seg usikker på om han faktisk kunne gjort det han ble beskyldt for. Til slutt tvilte han på sin egen hukommelse og hva han husket fra denne natten. «Jeg trodde på politiet og det de hadde å si». Hvis politiet mente at han tok feil, så måtte jo dette stemme, svarte fetteren (Ruud, 2015).

Det er det episodiske hukommelsessystemet som etterforskere og rettsaktører ønsker å fremkalle. Det er også denne delen som utvikles senest hos mennesker, og som er enklest å manipulere (Melinder, 2015, s. 496). Eksempelet med Birgittes fetter er ekstremt, men illustrerer klart betydningen av menneskelige feilvurderinger. Men det er ikke slik at falske tilståelser kun skjer som følger av press fra politiet (Gudjonsson, 2003, s. 34). Politiet handlet i strid med objektivitetsprinsippet da de ikke søkte å klarlegge det som talte for fetteren. Når det heller ikke fantes bevis som talte imot ham, var det enklere å fortsette anklagen enn å trekke den tilbake. Man kan se i dag at det ville vært enklere og mer rettferdig prosess å søke bevis som var til fordel for fetteren enn imot. Selv om fetteren til slutt ble frikjent, vil det allikevel være en byrde å bære for ham resten av livet. Tilståelsen resulterte i at fetteren mistet all troverdighet da han trakk den. Den endte med å bidra til dommen i tingretten. For hvem kan tilstå et drap man ikke har begått? Gudjonsson (2003) gjengir Ofshe sin definisjon av en falsk tilståelse som «detailed admission to a criminal act that the confessor either did not commit or is, in fact, ignorant of having committed» (s. 174). Under avhørene ble fetteren ble nektet kontakt med familien, ble fortalt at han husket feil og blant annet bedt om å skrive en historie om drapsnatten. Da etterforskeren ikke fikk den ønskede informasjonen gav ham fetteren stikkord som «voldtekt», «kvelning» og «sleper henne» (Jahr, 2015, s. 226).

3.2 Feilkilder som påvirkningsfaktor til troverdighet

Rachlew (2009) tar i sin doktorgradsavhandling utgangspunkt i en undersøkelse gjort av The Innocent Project i USA, for å forklare mulige årsaker til at uskyldige dømmes – også kalt justismord. Undersøkelsen slår fast at politi og påtalemyndighet står bak halvparten av årsakene til at uskyldige dømmes. Under variabelen «politi og påtale» inngår også andre kategorier. For eksempel kan årsaken av at en person som ble uskyldig dømt på grunn av feil vitneidentifikasjon fremprovosert av politiet, havne under variabelen «feil ID» og «politi og påtale» (s. 13). Et spørsmål er i hvilken grad disse resultatene, og andre internasjonale forskningsstudier innen straffeprosess, kan overføres til det norske rettssystemet. Utenom

enkeltstående saker som er gjort til offentlig analyse, er det lite norsk forskning på området (s. 19). Noen rettsvesentlige forskjeller må allikevel nevnes. I noen land kan politiet lovlig bruke manipulerende teknikker for å sette mistenkte under press, der tilståelsen mer eller mindre er målet. Dette varierer mellom ulike land og stater (Gudjonsson, 2003, s. 24).

I Norge har vi en ordning som innebærer at påtalemyndigheten er integrert i politiet. Dette har sine fordeler for virksomhetene, men på den andre siden kan det tette samarbeidet gjøre at de kognitive svakhetene forplanter seg lettere innover i systemet (Rachlew & Fahsing, 2015, s. 229). Med en slik type ordning er det desto viktigere at en «vinnerkultur» ikke får slå rot. Undersøkelsen kan, om ikke annet, brukes som et argument for å understreke betydningen som menneskelig feilkilder kan ha i en straffesaksgang. Samtidig viser kognitive svakheter til utfordringer ved lovens formål om objektivitet. Objektivitet er et såkalt normativt ideal i politiets etterforskning (Riksadvokatens arbeidsgruppe, 2013, s. 99). Et normativt ideal vil si noe som er rettleidende og et mål man bør jobbe for å oppfylle. Samfunnsvitenskapelig forskning viser at ingen mennesker kan ta objektive beslutninger, derfor innebærer prinsippet om objektivitet først og fremst en erkjennelse av hvor vanskelig kravet er å innfri (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 82).

3.2.1 Tunnelsyn og bekreftelsesfeller

To psykologiske krefter blir spesielt fremhevet av politioverbetjent og avhørsekspert Asbjørn Rachlew som de største kognitive- og sosialpsykologiske utfordringene i en saksgang. Bekreftelsesfellen, også kalt confirmation bias, brukes som en samlebetegnelse som referer til menneskers tendens til å velge ut og tolke informasjon som gjør at våre holdninger og antakelser blir bekreftet (Kolflaath, 2015, s. 509). Tunnelsyn forklares som en sakskonstruksjon, der fokuset på forventet utfall skaper blindhet for informasjon som tyder på noe annet. Når andre relevante opplysninger blir utestengt ledes man inn i en selvoppfyllende profeti, som antakelig kan ha skjedd under etterforskning av drapet på Birgitte (Rachlew, 2009, s. 23). Tunnelsyn oppstår når man ubevisst søker bekreftelse på sine antakelser rundt en hendelse. Har etterforskeren gjort seg opp en mening om saken, vil han også søke svar som kan styrke og bekrefte hans hypotese (Rachlew & Fahsing, 2015, s. 228).

I forbindelse med en undersøkelse utført, for å vurdere risikoen for uriktige domfellelser i Norge, viste det seg at det ikke finnes noe som tyder på at feilaktige domfellelser er gjort med vilje, fra rettsaktørers side. Dette støtter dermed teoriene om menneskets begrensede evne til å

ta upåvirkede og systematiske beslutninger og hvilke utfordringer rettsaktører står overfor. Dersom hensikt ikke kan legges til grunn for uriktige avgjørelser i en straffesak, må vi undersøke hvilke ubevisste mentale prosesser som utgjør det som J. B. Hjort kaller «den menneskelig skrøpelighet» (Rachlew, 2009, s. 19). Snever tankegang i etterforskning oppstår når politiet tidlig drives av mistanke fremfor bevis, uten å undersøke konkurrerende hypoteser eller samle alle tilgjengelige spor. Premature slutninger kan føre til at bevis som innhentes er basert på mistanken rundt en bestemt person. Det kan føre til svekkelse av mistenktes integritet og troverdighet. Slike handlinger støtter implisitt formålet om å få noen dømt. Det strider sågar imot det mest fundamentale regelen innen rettsikkerhet om ivaretagelse av objektivitet ved åpen og hypotesetestende tilnærming (Fahsing, 2016, s. 2 og 35).

3.2.2 Styrken av bekreftelsen

Etterforskerne i Karmøy-saken har hele tiden nektet for å ha villedet fetteren under avhørene eller å ha drevet mistankestyrt etterforskning. En mulig forklaring på denne holdningen ligger i styrken om å få sin antakelse bekreftet. Det kan oppleves for etterforskerne at den psykologiske investeringen i saken var, og fremdeles er, så høy at de ikke klarer å forlate den. Effekten av bekreftelsesfellen er så sterk at troen kan fortsette, selv etter at informasjonen om antakelsen er avkreftet eller bevist feil. Fenomenet gjelder ikke spesielt for politi og domstol, men viser seg å være robust på tvers av ulike arbeidsfelt som involverer sosial samhandling og problemløsning. For ikke å snakke om det alminnelige og sosiale liv for øvrig (Fahsing, 2016, s. 31). I Karmøy-saken stod politiet fast og behovet for å finne en løsning ble større for hver dag som gikk. Lokalsamfunnet på Karmøy, media og resten av landet krevde svar på hvem som drepte Birgitte. Presset økte.

3.2.3 Kunnskap om feilkilder som påvirkningsfaktor til troverdighet

Rettspsykolog og professor Gisli H. Gudjonsson har skrevet en bok om avhør og (falske) tilståelser og blir regnet som en av verdens fremste eksperter på området. I boken er det viet et eget kapittel til Karmøy-saken og fetterens tilståelse, som han skrev etter at ble oppnevnt som sakkyndig vitne under ankedommen til fetteren i lagmannsretten. Den sakkyndiges oppgave i en straffesak er å vurdere årsaksforhold på ved hjelp av sine fagkunnskaper (Kolflaath & Strandberg, 2015, s. 61). Gudjonsson sin oppgave under ankesaken var å analysere og vurdere troverdigheten til fetteren og for å undersøke tilståelsen. Etter samtaler med etterforskerne, fengselspsykolog, psykiatrisk sykepleier og fetteren selv hadde Gudjonsson konklusjonen

klar. Han mener at det ikke finnes noen bevis, hverken i saken eller sitt eget materiale, som peker mot fetteren som gjerningsperson. Faktisk vurderer Gudjonsson det som høyst sannsynlig at fetteren er helt uskyldig (Gudjonsson, 2003, s. 611). Gudjonssons vurdering av fetterens tilståelse som fremprovosert av politiet og dermed falsk, kan ha bidratt til å bygge opp rettens troverdighet til fetteren. Det endte med at juryen besluttet frifinnelse av fetteren i Gulating Lagmannsrett. Samtidig kan ingen si med full sikkerhet at fetteren ikke drepte Birgitte, da saken fortsatt er uløst. Uavhengig av sakens sannhet finnes det klare holdepunkter for å si at politi og rettsaktører ikke hadde en nøytral tankegang i forhold til skyldspørsmålet.

Enkelte forskere hevder at det er et større behov for eksperter innen vitnepsykologi i norske rettsaler enn sakkyndige. Det finnes ikke en grunnutdanning for vitnepsykologifaget. En annen utfordring er mangelen på kunnskap om vitnepsykologi blant rettens aktører (Magnussen & Melinder, 2008, s. 481). Rachlew (2009) stiller seg skeptisk til at sakkyndige, som ikke er spesialister innen vitnepsykologi, skal uttale seg om troverdighet, fordi ekspertens fremstilling av vitnet kan undergis en vitenskapelig og objektiv tyngde, som vektlegges av dommerne deretter (Rachlew, 2009, s. 21). Dette kan komme i veien for at straffesaken får et objektivt riktig resultat.

Som en av verdens fremste eksperter på vitnepsykologi og falske tilståelser følte Gudjonsson at han ikke var ønsket under rettssaken og at dommerne stilte seg skeptiske til konklusjonen av tilståelsen. Gudjonsson mener dette var fordi hans uttalelse gikk i fetterens favør og fordi det ble stilt spørsmål ved politiets arbeid og avhørsteknikker. Videre skriver Gudjonsson at motstanden opplevdes fra påtalemyndigheten og dommerne under ankedommen fremmer behovet for en holdningsendring blant rettsaktører i Norge (Gudjonsson, 2003, s. 612). I denne sammenhengen kan det tolkes som at evnen til ydmykhet etterlyses. En egenskap som forutsetter upartiskhet og åpenhet. Motsetningen til ydmykhet er overkonfidens.

Overkonfidens er en overvurdering av seg selv som beslutningstaker og bygger opp troen på egne evner og kunnskap som feilfri (Fahsing, 2016, s. 30). For eksempel ble det nærmest en umulig oppgave å få retten til å tenke annerledes da fetterens troverdighet først var nedbrutt. Det er viktig at de som skal foreta vurderinger, i etterforskning eller i retten, er klar over oppfatninger og handlingsmønster hos seg selv. Flere rettspsykologer og forskere mener det er behov for økt kunnskap om vitnepsykologi blant rettsaktører og at fagområdet bør være en naturlig del av utdannelsen, spesielt for fagdommere (Magnussen, Melinder, Raja & Stridbeck, 2008, s. 481).

3.3 Fremtoning og stereotypier

Troverdighetsvurdering knyttes i stor grad til mistenktes utseende og fremtreden. Med utseende menes alt fra etnisitet, klær, kjønn og alder. Det viser seg at personer som anses som attraktive kan ha en fordel i rettssammenheng, ved at det i enkelte tilfeller gis midlere straff. Vanligvis har man en oppfatning av at en person med dress og kjemmet hår er mer pålitelig og redelig i forhold til en med slitte bukser og gamle sko. Problemet med dette er at vi lurer oss selv til å ta i bruk fordommer som gir utslag i hvem vi anser som troverdig. Særlig er måten ting blir sagt og emosjonalitet av betydning for opplevelse av troverdighet (Melinder, 2015, s. 488). En annen faktor til påvirkning av troverdighetsvurderinger er stereotypier. Stereotypier fungerer som kognitive skjema som fremkalles når vi tenker på ulike grupper og menneskene vi plasserer i gruppene. Stereotyper kan forklares som kategoriske og kulturelt betingede antakelser om menneskers egenskaper og atferd som vi tilskriver de som vi mener tilhører en bestemt gruppe (Tennebø & Seljeseth, 2008, s. 10). Profesjonelle aktører i retten bør være oppmerksomme på hvilke stereotypier som finnes, hvordan de kan ha en innvirkning troverdighetsvurdering og fungere som feilkilde i bevisvurderingen (Melinder, 2015, s. 493).

3.3.1 Utseende som påvirkningsfaktor til troverdighet

Som nevnt har vi en tendens til å knytte menneskers utseende til grad av troverdighet. Studier viser at det er mest gunstig for tiltalte å være en pen kvinne med høy sosial status når respondenter vurderer straffutmåling. Det at mennesker som anses som attraktive har en fordel i troverdighetsvurderinger i rettslig sammenheng kan få store konsekvenser (Melinder, 2015, s. 489). Dette tydeliggjør problemstillingen med personlige preferanse foran objektivitetsplikten. Problemet er at handlingen er ubevisst. Det krever forståelse rundt egen opptreden og handlinger for å kunne registrere at man beveger seg bort fra hovedregelen om objektivitet. Til tross for betydelig økt fokus på justisfeil og større trykk på grunnleggende etterforskningsmetoder og prinsipper, kan fortsatt medlemmer av den «gamle skolen» komme i konflikt med nye metoder og forskning (Rachlew & Fahsing, 2015, s. 229).

Etnisk opprinnelse eller nasjonalitet sier ikke i utgangspunktet noe om troverdighet. Igjen handler det om holdningene til de som foretar vurderingene. Religiøse symboler, klesdrakt og fremmed språk kan påvirke oppfatningen av vedkommende. De som knyttes til negative etniske stereotypier er ofte arabiske muslimer. En grunn til dette kan være negativ fremstilling i media og i tv-spill, som har skapt et bilde av muslimer som voldelige og farlige (Melinder, 2015, s. 493-494). I dagens moderne samfunn må etterforskning og rettsprosess ta hensyn til

mennesker av ulik kulturell bakgrunn. I objektiv etterforskning er det ideelt sett ikke rom for religiøse eller kulturelle vurderinger. De fleste vil benekte at etnisitet har noe å si for opplevelse av troverdighet, men i alle samfunn blir folk som kommer utenlands og snakker et annet språk vurdert som mindre troverdige enn de innfødte (Magnussen, 2017, s. 221). Er mistenkte fra en fremmedspråklig kultur skal han få den samme informasjonen som borgeren som er fra landet rettsprosessen tar sted i. Etterforskningen skal alltid søke å klarlegge det som taler mot og til fordel for mistenkte. Politiet bør være nøye med å forsikre seg om at en fremmedspråklig mistenkt forstår saken og sine rettigheter, på lik linje som en person som snakker norsk.

3.3.2 Emosjoner som påvirkningsfaktor til troverdighet

I tillegg til stereotypier har vi stereotypiske forventninger til hvordan de involverte i en straffesak skal oppføre seg. Hvordan tiltalte og fornærmede viser følelser og uttrykk har stor betydning for troverdighetsvurderingen og straffeutmålingen. I en undersøkelse, med bakgrunn i voldtektssaker, tiltalte oppfattet som mer skyldig og mindre troverdig når det ble utvist mindre følelser. Dersom fornærmedes emosjonelle reaksjon var mildere enn forventet, kunne det resultere i at tiltalte fikk mildere straff. Forskerne fra undersøkelsen konkluderte med at det er samsvaret mellom intensiteten i følelsene og alvoret i hendelsen som er avgjørende for rettssakens utfall. For eksempel vil en affektflat fornærmet i en alvorlig voldtektssak oppfattes som likegyldig og vurderes til å være mindre troverdig. Dette kan føre til mildere straff for tiltalte (Tennebø & Seljeseth, 2008, s. 18). For politiet kan det være vanskelig å operasjonalisere objektiviteten i alvorlige saker hvor partene er emosjonelle. På en side skal politiet opptre upartisk og unngå påvirkning, samtidig ønsker de å vise empati. Objektivitet krever en følelsesmessig distanse mellom politi og sakens involverte. Dette kan komme i konflikt med hvordan parten opplever empati fra politiet.

4.0 Avslutning

Det er ikke ukjent at forsvarsadvokater kan anbefale sine klienter om å kle seg pent i retten. Det viser seg å være grunn til dette. Utseendet har betydning for hvordan en person oppleves og slutninger trekkes på bakgrunn av fremtreden. Mye forskning tyder på at vi raskt tilskriver personer egenskaper basert på oppfatningen av deres karakter. Innen etterforskning og rettsprosess er dette er problem fordi slike ytre faktorer ikke sier noe om faktisk troverdighet. Mannen i fin dress er ikke mer troverdig enn mannen med hull i buksa. Allikevel er dette faktorer som gir utslag i hvem vi anser som troverdig. Det handler om holdninger, kunnskap, profesjonalitet og ydmykhet hos de som foretar vurderingen: holdninger til stereotypier og ulike menneskegrupper, kunnskap om hvilke oppfatninger som kan gi utslag i eget handlingsmønster, profesjonalitet ved å aktivt tilstrebe en objektiv saksgang og ydmykhet ved å erkjenne de menneskelige svakheter som automatisk oppstår når troverdighet vurderes.

Videre viser studier at vi bruker emosjonelle uttrykk stereotypisk for indikasjon på troverdighet. Dette betyr at forventningene til hvordan partene reagerer under en rettssak har betydning for sakens utfall. Et flatt uttrykk gir mindre troverdighet, uavhengig av kjønn, og kan tolkes som likegyldighet.

Politiet har selv en påvirkningskraft på den som skal vurderes. Den kan være så sterk at hukommelsen til en person kan endres i avhør. Mange vil hevde at det er umulig å påvirke noen til å huske noe som de aldri har opplevd. Når det skjer mister vedkommende troverdighet, selv om han hele tiden har forklart seg sannferdig. Forskning og rettshistorie viser at dette er mulig. Dersom en person settes under press over tid kan minnet manipuleres og vi kan huske feil. I slike situasjoner har politiet handlet i strid med objektivitetsplikten, som ifølge straffeprosessloven § 226 er plikten til å søke å klarlegge det som taler for og imot mistenkte. Dette er elementært for en rettferdig etterforskning og en fundamental verdi i det norske rettssystemet. Det viser seg at politiet og rettsvesen, som alle mennesker for øvrig, kan styres av psykologiske krefter som bekreftelsesfellen og tunnelsyn. Det viktigste man kan gjøre for å motvirke kognitive svakheter og mest mulig sikre en objektiv og forsvarlig saksgang er å ha kjennskap til hvilke mentale prosesser vi styres av- ikke minst ved beslutninger i en straffesak. Et steg mot økt kvalitet i det norske rettssystemet kan være å erkjenne kognitive svakheter som en trussel mot objektivt riktige resultater, samt å satse på utdanning innen vitnepsykologi.

5.0 Litteraturliste

- Bjerknes, O. T. & Fahsing, I. A. (2018). *Etterforskning – prinsipper, metoder og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bjerknes, O. T. & Johansen, A. K. (2013). *Etterforskningsmetoder – en innføring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Fahsing, I. A. (2016). *The Making of an Expert Detective – Thinking and Deciding in Criminal Investigations* (Doktorgradsavhandling). Psykologiske institutt, Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Fredriksen, S. (2018). *Innføring i straffeprosess*. Oslo: Gyldendal Juridisk.
- Gudjonsson, G. H. (2003). *The Psychology of Interrogations and Confession – A Handbook*. Sussex: Wiley.
- Johannessen A., Tuft, P. A. & Christoffersen, L. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. (4. utg.). Oslo: Abstrakt Forlag.
- Kolflaath, E. (2015). En metode for bevisdømmelsen i straffesaker. I Aarli R., Hedlund M. A. & Jebens S. E. (Red.), *Bevis i straffesaker: utvalgte emner* (s. 507-534). Oslo: Gyldendal Juridisk.
- Kolflaath E. & Strandberg M. Tre epoker i norsk bevisteori – med særlig vekt på straffeprosessen. I Aarli R., Hedlund M. A. & Jebens S. E. (Red.), *Bevis i straffesaker: utvalgte emner* (s. 33-47). Oslo: Gyldendal Juridisk.
- Magnussen, S. (2017). *Vitnepsykologi 2.0*. Oslo: Abstrakt Forlag.

- Magnussen, S., Melinder, A., Raja, A. Q. & Stridbeck, U. (2008). Faktorer som påvirker påliteligheten av øyenvitner: Hva vet dommere og jurymedlemmer? *Lov og rett*, 08(5), 472-483. Hentet fra https://www.idunn.no/lor/2008/08/faktorer_som_pavirker_paliteligheten_av_oyevitner_hva_vet_dommere_og_juryme
- Melinder, A. (2015). Vitnebevisets psykologiske fallgruver. I Aarli R., Hedlund M., A. & Jebens S. E. (Red.), *Bevis i straffesaker: utvalgte emner* (s. 481-505). Oslo: Gyldendal Juridisk.
- Olsvik, E. H., (2013). *Vitenskapsteori for politiet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Påtaleinstruksen. (1985). Forskrift om ordning av påtalemyndigheten. (FOR-1985-06-28-1679).
- Rachlew, A. (2009). *Justisfeil ved politiets etterforskning – noen eksempler og forskningsbaserte mottiltak* (Doktorgradsavhandling). Det juridiske fakultet, Oslo. Hentet fra <https://www.duo.uio.no/handle/10852/22587>
- Rachlew, A. & Fahsing, I. A. (2015). Politiavhøret. I Aarli R., Hedlund M., A., & Jebens S., E. (Red.), *Bevis i straffesaker: utvalgte emner* (s. 225-254). Oslo: Gyldendal Juridisk.
- Riksadvokaten. (2018). *Kvalitetskrav til straffesaksbehandlingen i politiet og ved statsadvokatembetene mv. (Kvalitetsrundskrivet)*. Rundskriv nr. 3/2018. Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2018/11/Kvalitetsrundskriv-3-2018.pdf>
- Riksadvokatens arbeidsgruppe. (2013). *Avhørsmetodikk i politiet*. Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/10/Avhørsmetodikk-i-Politiet-med-vedlegg.pdf>
- Ruud. T. E. T. (forfatter/reporter). (2015). Tilståelsen [Podcast-episode]. I S. Leganger, K. Hellesland & C. Rondan (produsenter), *Uløst*. Hentet fra <https://play.acast.com/s/ulost/episode-4-tilst-elsen>

Solheim E. (regissør) og Ulfsby I. B. (regissør). (2018). En julefortelling [Episode fra TV-serie]. Strømstad, V. (produsent), *Gåten Orderud*. Tilgjengelig på <https://tv.nrk.no/serie/gaaten-orderud/sesong/1/episode/3/avspiller>

Straffeloven. (2005). Lov om straff (LOV-2005-05-20-28).

Straffeprosessloven. (1981). Lov om rettergangsmåten i straffesaker (LOV-1981-05-22-25).

Tennebø, C. F. & Seljeseth, I. M. (2008). *En sak har alltid to sider: En modellstudie av vurdering av troverdighet og skyld i en voldtekssak*. (Mastergradsavhandling). Psykologisk Institutt, Oslo. Hentet fra <https://www.duo.uio.no/handle/10852/18441>

5.1 Tillegglitteratur

Jahr, B. O. (2015). *Hvem drepte Birgitte Tengs?: en kriminaldokumentar*. Oslo: Gyldendal.

6.0 Selvvalgt pensum

Jahr, B. O. (2015). *Hvem drepte Birgitte Tengs?: en kriminaldokumentar*. Oslo: Gyldendal. (s. 133-300. Totalt 167 sider).

Fahsing, I. A. (2016). *The Making of an Expert Detective – Thinking and Deciding in Criminal Investigations* (Doktorgradsavhandling). Psykologiske institutt, Göteborgs Universitet, Göteborg. (s. 2-34. Totalt 32 sider).

Melinder, A. (2015). Vitnebevisets psykologiske fallgruver. I Aarli R., Hedlund M., A. & Jebens S. E. (Red.), *Bevis i straffesaker: utvalgte emner* (s. 481-505). Oslo: Gyldendal Juridisk. (s. 481-505. Totalt 24 sider).

Rachlew, A. (2009). *Justisfeil ved politiets etterforskning – noen eksempler og forskningsbaserte mottiltak* (Doktorgradsavhandling). Det juridiske fakultet, Oslo. Hentet fra <https://www.duo.uio.no/handle/10852/22587> (s. 1-37. Totalt 37 sider).

Rachlew, A. & Fahsing, I. A. (2015). Politiavhøret. I Aarli R., Hedlund M., A., & Jebens S., E. (Red.), *Bevis i straffesaker: utvalgte emner* (s. 225-254). Oslo: Gyldendal Juridisk. (225-234, 243-254. Totalt 20 sider).

Riksadvokaten. (2018). *Kvalitetskrav til straffesaksbehandlingen i politiet og ved statsadvokatembetene mv. (Kvalitetsrundskrivet)*. Rundskriv nr. 3/2018. Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2018/11/Kvalitetsrundskriv-3-2018.pdf> (s.9-15, s. 21-22 og s. 24. Totalt 9 sider)

Tennebø, C. F. & Seljeseth, I. M. (2008). *En sak har alltid to sider: En modellstudie av vurdering av troverdighet og skyld i en voldtekssak*. (Mastergradsavhandling). Psykologisk Institutt, Oslo. Hentet fra <https://www.duo.uio.no/handle/10852/18441> (s. 2-59. Totalt. 57 sider).

Totalt 346 sider.